JUSTYNA WIELOCH*

WSPÓŁCZESNY KRYZYS FINANSOWY A GOSPODARKA MEKSYKU

Wstęp

Kryzys gospodarczy, choć jest jedną z naturalnie występujących faz cyklu gospodarki wolnorynkowej i stanowi jej integralny element, zwykle pojawia się nagle, trwale zmieniając warunki życia gospodarczego, społecznego i politycznego. Kryzys gospodarczy, który rozpoczął się w 2008 r., pomimo swej specyfiki w odniesieniu do przyczyn, podobnie jak każdy poprzedni, ujawnił, występujące zarówno w gospodarkach narodowych, jak i ugrupowaniach integracyjnych, istniejące niedopasowanie regulacji do praktyki gospodarczej.

Gospodarka meksykańska na przestrzeni ostatniego półwiecza zmagala się z trzema znaczącymi kryzysami. Dwa z nich miały charakter wewnętrzny, natomiast ostatni, w ujęciu chronologicznym, jest konsekwencją załamania międzynarodowych rynków finansowych w 2008 r.

Celem niniejszego artykułu jest analiza konsekwencji kryzysu finansowego początku XXI w. dla gospodarki Meksyku. Powstanie Północnoamerykańskiego Porozumienia o Wolnym Handlu (NAFTA) spowodowało znaczną intensyfikację wymiany handlowej ze Stanami Zjednoczonymi, a w konsekwencji doprowadziło do uzależnienia gospodarki meksykańskiej od koniunktury na rynku amerykańskim. Analiza wskaźników makroekonomicznych gospodarki Meksyku pozwoli wskazać w jakim stopniu współpraca ekonomiczna w ramach Północnoamerykańskiego Porozumienia o Wolnym Handlu wpłynęła na transmisję negatywnych impulsów z gospodarki amerykańskiej. Diagnoza sytuacji ekonomicznej Meksyku oraz skali jej powiązań z rynkami międzynarodowymi stanowić będzie podstawę oceny opłacalności intensyfikacji współpracy z USA wynikającej z uczestnictwa w NAFTA.

Artykuł składa się z dwóch części. W pierwszej z nich przedstawiono przegląd literatury naukowej poświęconej analizie przyczyn oraz implikacji kryzysu gospodarczego w Meksyku. W kolejnej części zaprezentowano przyczyny i zmiany makroekonomiczne gospodarki meksykańskiej w czasie globalnego kryzysu finansowego.

* Doktorantka, Katedra Wymiany Międzynarodowej, Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny UŁ.

1. Przegląd literatury

M. Sánchez, wiceprezes Banco de Mexico analizuje sytuację gospodarczą Meksyku z uwzględnieniem kondycji gospodarki amerykańskiej i strefy euro¹. W kontekście rozważań dotyczących gospodarki amerykańskiej, autor zauważa, że w 2012 r. dynamika wzrostu gospodarczego Meksyku hamowana była przez ogólnoswiatowe spowolnienie gospodarcze i pesymistyczne nastroje na rynkach światowych. W Stanach Zjednoczonych odnotowano relatywnie niski wzrost gospodarczy, a wartości produkcji w tym kraju przez kolejne pięć lat, tj. od 2008 r. pozostawała na poziomie niższym od wyznaczonego przez długookresowy trend. M. Sánchez wskazuje, że choć nastąpiło ożywienie na rynku nieruchomości, a liczba udzielanych kredytów zaczęła rosnąć, stopa bezrobocia i skala inwestycji prywatnych pozostawała na niskim poziomie. Obawy budziła również niska wartość produkcji przemysłowej w USA, która wywierała szczególnie istotny wpływ na meksykańską produkcję i handel. Należy tutaj zaznaczyć, że w celu ożywienia produkcji w USA uruchomiono pakiety fiskalne oraz ekspansywną politykę monetarną, które nie przyniosły jednak oczekiwanych skutków.

Obok Stanów Zjednoczonych autor analizuje również sytuację gospodarczą strefy euro, wskazując na stale utrzymujący się wysoki poziom bezrobocia w regionie. Ekonomista zauważa, że istniejące problemy strefy euro wynikają głównie z ograniczeń instytucjonalnych unii monetarnej, które utrudniają skuteczną interwencję w poszczególnych krajach członkowskich. Zdaniem M. Sáncheza wprowadzenie odpowiednich zmian w architekturze unii gospodarczo-walutowej, programy pomocy finansowej krajom pogrążonym w kryzysie oraz działania podejmowane przez Europejski Bank Centralny (EBC) istotnie ograniczyły ryzyko pogłębiania się kryzysu oraz rosnącego zadłużenia. Diagnoza ta dotyczy szczególnie krajów peryferyjnych unii. Oprócz analizy sytuacji gospodarczej w USA i strefie euro, autor przedstawia syntetyczną analizę głównych wskaźników makroekonomicznych Meksyku.

Ten sam autor w materiałach z posiedzenia Komisji ds. Handlu pomiędzy USA i Meksykiem² wskazuje na trzy zasadnicze cechy stopniowego odbicia się gospodarki Meksyku. Pierwszym z nich jest dynamika PKB, która w 2012 r. była dwa razy wyższa niż średnia dynamika PKB w pierwszej dekadzie XXI wieku³. Kolejną cechą ożywienia jest fakt, że przywrócona równowaga gospodarcza dotyczy wszystkich kluczowych komponentów zagregowanego popytu,

¹ M. Sánchez, *Mexico's economic outlook and challenges*, [w:] *Regulatory reform, the global economic outlook, and the implications for Mexico's financial sector*, Institute of International Finance and Banorte, Mexico City 2013 (npubl.).

² M. Sánchez, *Forces and threats to Mexico's economic recovery*, United States–Mexico Chamber of Commerce, New York 2012.

³ Średnia dynamika PKB w latach 2001–2007 wynosiła 2,3%, natomiast od 2010 r. do pierwszej połowy 2012 r. wynosiła 4,6%.

w szczególności stałych inwestycji krajowych i konsumpcji⁴. Ostatnią właściwością, która częściowo wyjaśnia obserwowane ożywienie jest wsparcie udzielane przez kraje rozwinięte pomimo problemów, z jakimi same muszą się zmierzyć. Należy jednak zaznaczyć, że w warunkach silnych powiązań produkcyjnych z gospodarką amerykańską, niepewność panująca na tamtym rynku powoduje trudności z prawidłowym oszacowaniem wielkości produkcji w przyszłych okresach.

J.C. Moreno-Brid⁵, koordynator badań w Komisji Gospodarczej Krajów Ameryki Łacińskiej i Karaibów identyfikuje ogólnosiwiatowe konsekwencje kryzysu oraz ich wpływ na gospodarkę Meksyku oraz szerzej – krajów Ameryki Łacińskiej czy rynków wschodzących. Autor wskazuje, że zmniejszone przepływy kredytowe i słabnąca aktywność ekonomiczna USA i krajów OECD wyraźnie wpłynęły na wszystkie rynki wschodzące (nie tylko w regionie), przy czym to właśnie do Ameryki Łacińskiej nastąpiła najsilniejsza transmisja światowych tendencji dekonunkturalnych. J.C. Moreno-Brid zauważa, że w 2008 r. realny PKB Meksyku wzrósł jedynie o 1,5% wobec 3,3% w roku poprzednim. Ponadto, w 2009 r. w regionie Ameryki Łacińskiej odnotowano największy spadek realnego PKB na poziomie –6,5%. Jednakże, w czwartym kwartale 2009 r. wzrosła aktywność gospodarcza Meksyku, co, zdaniem autora, wynika z optymistycznych nastrojów panujących w USA przejawiających się m.in. odbudową zapasów.

M.A. Villarreal⁶, specjalista w zakresie handlu i finansów międzynarodowych analizuje sytuację gospodarczą Meksyku w kontekście kryzysu gospodarczego przedstawiając bieżącą sytuację ekonomiczną, intensywność powiązań handlowych z USA oraz wpływ światowego kryzysu finansowego na wybrane aspekty gospodarki meksykańskiej. Autor zauważa, że kryzys spowodował największe od dwudziestu lat skurczenie gospodarki meksykańskiej. Oprócz recesji, kryzys przyniósł znaczny spadek eksportu towarów do USA oraz deprecjację peso. Straty korporacji na otwartych pozycjach walutowych spowodowały problemy z płynnością finansową oraz spadek zaufania inwestorów. Przyjęte reformy gospodarcze pomogły jednak w ożywieniu gospodarki i ustabilizowaniu kursu walutowego. Ponownemu wzrostowi gospodarczemu sprzyjają również tendencje na rynkach światowych, przede wszystkim rosnący popyt zagraniczny, który pozytywnie oddziałuje na eksport towarów, w szczególności samochodów. Sektory gospodarki uzależnione od popytu wewnętrznego nadal zmagają się z kryzysem, jednak oczekuje się, że z czasem w sektorze użyteczności publicznej (m.in. branża energetyczna, gazownicza, ciepłownicza

⁴ W latach 2010–2012 wydatki na konsumpcję rosły średnio 4% rocznie.

⁵ J.C. Moreno-Brid, *The Mexican Economy and the International Financial Crisis*, Draft, September 2010.

⁶ M.A. Villarreal, *The Mexican economy after the global financial crisis*, Congressional Research Service, CRS Report for Congress, Mexico 2010.

i wodno-kanalizacyjna), budownictwie i handlu detalicznym również nastąpi ożywienie.

M.A. Villarreal zauważa, że po utworzeniu NAFTA siła powiązań gospodarki meksykańskiej z amerykańską znacznie wzrosła, a członkostwo w porozumieniu pogłębiło istniejącą zależność. Udział USA w eksporcie Meksyku na poziomie 80% powoduje, że gospodarka tego kraju jest wrażliwa na wszelkie wahania u północnego sąsiada. USA jest najważniejszym, pod względem eksportu i inwestycji, partnerem Meksyku, natomiast w odwrotnej zależności Meksyk jest trzecim, po Chinach i Kanadzie, partnerem handlowym. W ostatniej części raportu autor prezentuje analizę skutków kryzysu finansowego na wybrane wskaźniki makroekonomiczne takie jak dynamika PKB, eksport, zatrudnienie, produkcja, sektor energetyczny (rynek ropy naftowej), bezpośrednie inwestycje zagraniczne oraz przepływy finansowe.

2. Analiza makroekonomiczna

Analiza wskaźników makroekonomicznych gospodarki meksykańskiej pozwoli określić rozmiary kryzysu tamtejszego rynku, natomiast uwzględnienie USA pozwoli określić siłę oddziaływania dekonunktury w USA na stan gospodarki meksykańskiej.

Wykres 1. Kurs walutowy peso meksykańskiego do dolara amerykańskiego (MXN/USD) pomiędzy styczniem 2003 a kwietniem 2013

Źródło: <http://stooq.pl/q/?s=mxnUSD&c=10y&t=l&a=ln&b=0>.

Wykres 1 przedstawia kształtowanie się kursu walutowego MXN/USD. Przez około pół roku, od sierpnia 2008 r. nastąpiła gwałtowna deprecjacja meksykańskiego peso wobec dolara amerykańskiego. Osłabienie waluty o ponad

jedną trzecią wynika z trzech podstawowych powodów⁷. Po pierwsze, silne uzależnienie gospodarki meksykańskiej od eksportu ropy naftowej spowodowało, że w 2008 r., z powodu spadku cen tego surowca na rynkach światowych (wykres 2) do budżetu wpłynęło o 54% mniej petrodolarów w porównaniu z rokiem ubiegłym. Zmiana w polityce USA polegająca na intensyfikacji eksploracji krajowych złóż gazu łupkowego zmniejszyła popyt na ropę naftową (wykres 3). Zwiększona podaż gazu łupkowego spowodowała drastyczny spadek jego ceny (wykres 4), co wpłynęło na substytucję ropy naftowej na dużą skalę. Ponadto, dekoniunktura w USA spowodowała, że tamtejszy rynek zgłaszał mniejsze zapotrzebowanie na ropę naftową, co dodatkowo ograniczyło przepływ dolara do meksykańskiej gospodarki. Kryzys w USA spowodował również ubytek inwestycji lokowanych w Meksyku. W ujęciu rocznym ilość dolara na rynku meksykańskim spadła z tego tytułu w 2008 r. o 15%. Ostatnią przyczyną nagłego załamania kursu MXN/USD jest sytuacja meksykańskich emigrantów na amerykańskim rynku pracy. Pracownicy ci zatrudnieni są zwykle w sektorach takich jak przemysł czy budownictwo, które najciężiej dotykają wahania koniunkturalne. Spadek produkcji w tych obszarach oznacza redukcję zatrudnienia, a w konsekwencji brak otrzymywanego wynagrodzenia. Ponieważ emigranci z Meksyku część swoich dochodów transferowali do pozostających w kraju rodzin, pogorszenie ich sytuacji odbiło się na ograniczonej podaży dolara na rynku meksykańskim.

Wykres 2. Cena baryłki ropy naftowej (*crude light oil future*) w USD w latach 2003–2013 (kwiecień)

Źródło: <http://stooq.pl/q/?s=cl.f>.

⁷ R. Jaszczak, *Meksyk – gospodarka w cieniu USA*, „Biuletyn Informacyjny Bankier & Hossa News” 2009, maj, s. 4

Wykres 3. Eksport ropy naftowej z Meksyku w latach 1990–2010

Źródło: opracowanie własne na podstawie: <http://www.eia.gov/cfapps/ipdbproject/iedindex3.cfm?tid=5&pid=57&aid=4&cid=regions&syid=1990&eyid=2010&unit=TBPD>.

Wykres 4. Cena gazu łupkowego (*natural gas future*) w latach 2003–2013 (kwiecień) w USD/mmBtu

Źródło: <http://stoq.pl/q/?s=ng.f>.

Wykres 5. Dynamika realnego PKB Meksyku w latach 1971–2011

Źródło: opracowanie własne na podstawie: <http://unctadstat.unctad.org>.

Meksyk i Stany Zjednoczone charakteryzują silne więzi ekonomiczne, szczególnie po powstaniu NAFTA. Znaczna część eksportu Meksyku trafia do USA, a zatem zmiany w amerykańskim popycie zgłaszane na towary pochodzące od południowego sąsiada znajdują odzwierciedlenie w meksykańskim przemyśle (wykres 5). Kryzys gospodarczy spowodował ograniczenie amerykańskiego popytu, również na dobra importowane, co w początkowym okresie doprowadziło do osłabienia dynamiki PKB, a następnie wywołało recesję.

Wykres 4 przedstawia kształtowanie się dynamiki PKB Meksyku i Stanów Zjednoczonych. Widać na nim wyraźnie, że po 1994 r., a więc po powołaniu NAFTA, wzrost gospodarczy Meksyku stanowił odzwierciedlenie wzrostu PKB Stanów Zjednoczonych. W 1995 r. gospodarka meksykańska skurczyła się o niemal 6%, co było skutkiem kryzysu *tequila*. Kolejne osłabienie dynamiki PKB odnotowano w 2001 r., co stanowiło konsekwencje sytuacji gospodarczej USA po pęknięciu bańki spekulacyjnej na akcjach firm branży IT, tzw. *dot-com bubble* oraz po atakach terrorystycznych na World Trade Center z 11.09. 2001 r. Kolejne lata (2001–2008) to okres rosnącej bańki spekulacyjnej na rynku amerykańskich nieruchomości, której towarzyszył rozkwit gospodarczy i który zakończył się w drugiej połowie 2008 r. Recesja w Stanach Zjednoczonych ograniczyła import z Meksyku, napływ inwestycji do południowego sąsiada, a także popyt na ropę naftową, co negatywnie wpłynęło na kondycję meksykańskiej gospodarki.

Wykres 6. Eksport Meksyku do USA i ogółem w latach 1993–2011 (w mld USD)

Źródło: opracowanie własne na podstawie: <http://www.economia.gob.mx/trade-and-investment/foreign-trade/tariff-and-statistical-information>.

Wykres 7. Import Meksyku z USA i ogółem w latach 1993–2011 (w mld USD)

Źródło: jak do wykresu 6.

Wykresy 5 i 6 przedstawiają kształtowanie się handlu Meksyku ze światem oraz, ze względu na szczególnie istotne znaczenie, ze Stanami Zjednoczonymi. W 2009 r., wymiana handlowa ogółem zmniejszyła się o 24,2% dla importu oraz 21,5% dla eksportu. Analogiczne statystyki w odniesieniu do USA wyniosły 26,3% oraz 21,2%. Kryzys gospodarczy na świecie spowodował osłabienie popytu na dobra importowane z Meksyku. W szczególności dotyczy to ropy

naftowej, w przypadku której zmniejszonemu popytowi towarzyszył znaczący spadek cen (eksport analizowany jest w ujęciu wartościowym, a zatem spadek cen, nawet przy niezmienniej ilości eksportu, wpływa na obniżenie wartości). Pogorszenie ogólnoświatowej koniunktury znalazło odzwierciedlenie w kondycji meksykańskiej gospodarki, co przełożyło się na zmniejszoną konsumpcję krajową, a więc również popyt dóbr importowanych.

Wykres 8. Napływ bezpośrednich inwestycji zagranicznych do sektora przemysłowego i usługowego w Meksyku w latach 1994–2011 (w mld USD)

Źródło: opracowanie własne na podstawie: <http://www.economia.gob.mx/trade-and-investment/direct-foreign-investment/official-statistics-on-dfi-flows-into-mexico>.

Wykres 9. Napływ bezpośrednich inwestycji zagranicznych z USA oraz z pozostałych krajów do Meksyku w latach 1994–2011 (w mld USD)

Źródło: jak do wykresu 8.

Największym inwestorem w Meksyku są Stany Zjednoczone, które od powstania NAFTA do 2011 r. ulokowały tu inwestycje na łączną kwotę ponad 174 mld USD. Ponadto, istotną rolę odgrywają inwestycje napływające z Hiszpanii i Holandii. Od 2009 roku nastąpił znaczny spadek napływu BIZ do Meksyku, przy czym w 2009 r., w odniesieniu do USA dynamika ta była mniejsza (40,6% spadek dla świata wobec 35,4% dla USA), natomiast w 2010 inwestycje pochodzące z USA zmalały o ponad 23% w stosunku do roku ubiegłego, przy jednoczesnym 28% wzroście inwestycji globalnych lokowanych w Meksyku.

Struktura napływających BIZ fluktuuje, tzn. na przestrzeni analizowanego okresu, udział przemysłu i usług zmiennie dominował. W przemyśle największą rolę odgrywają inwestycje w *Maquiladora industries*. Termin ten odnosi się do fabryk (głównie amerykańskich) lokowanych początkowo, tj. po powstaniu NAFTA, przy granicy amerykańsko-meksykańskiej, natomiast w późniejszym okresie, ze względu na postępujący drenaż przygranicznych rynków pracy czy środowiska, również w głębi kraju, na półwyspie Jukatan. Specyficzny charakter inwestycji polega na imporcie surowców i półfabrykatów, następnie montażu w Meksyku oraz eksporcie gotowych produktów do kolejnych krajów. Przedmiotem handlu są często amerykańskie komponenty eksportowane do Meksyku, które po przetworzeniu są z powrotem reeksportowane do kraju inwestora.

W sektorze usług, dominującą pozycję zajmują usługi finansowe, handlowe, wynajem nieruchomości oraz działalność związana ze środkami masowego przekazu. W 2007 r., przed wybuchem światowego kryzysu, inwestycje w usługi finansowe stanowiły niemal połowę wszystkich inwestycji lokowanych w ten sektor gospodarki, natomiast w 2011 r. jedynie 30%. W analizowanym okresie inwestycje w sektor finansowy zmalały o 60% i był to największy spadek spośród wszystkich analizowanych obszarów inwestycyjnych.

Zakończenie

Analiza wskaźników makroekonomicznych gospodarki Meksyku potwierdza znaczne uzależnienie kraju od Stanów Zjednoczonych. Na intensyfikację tego zjawiska wpływ miało utworzenie strefy wolnego handlu NAFTA. Stany Zjednoczone, jako największa gospodarka świata, w sposób naturalny dominuje w regionie. Bliskość geograficzna, zniesione bariery handlowe oraz komplementarny charakter struktur gospodarczych wpływają na intensywną współpracę handlową i inwestycyjną.

Kryzys finansowy początku XXI w. ujawnił nieznane dotąd, niekorzystne konsekwencje tak silnej współpracy gospodarczej z USA. Obserwowane zacieśnianie współpracy w ramach NAFTA w czasach kryzysu okazało się wyjątkowym obciążeniem. Czerpanie korzyści ze sprzyjającej koniunktury

w USA, przyniosło w czasach jej pogorszenia transmisję negatywnych impulsów z gospodarki amerykańskiej. Wprawdzie Meksyk utrzymuje relacje handlowe z wieloma krajami, jednak gospodarka oparta jest na eksporcie ropy naftowej na rynki światowe oraz innych produktów do USA. Zbieg niekorzystnych warunków takich jak kryzys panujący w większości krajów rozwiniętych, mniejszy popyt na ropę naftową oraz niższa cena surowca spowodowały, że nastąpiło osłabienie filarów gospodarki meksykańskiej.

Literatura

- Jaszcak R., *Meksyk – gospodarka w cieniu USA*, „Biuletyn Informacyjny Bankier & Hossa News” 2009, maj.
- Moreno-Brid J. C., *The Mexican Economy and the International Financial Crisis*, Draft, September 2010.
- Sánchez M., *Forces and threats to Mexico's economic recovery*, United States – Mexico Chamber of Commerce, New York 2012.
- Sánchez M., *Mexico's economic outlook and challenges*, [w:] *Regulatory reform, the global economic outlook, and the implications for Mexico's financial sector*, Institute of International Finance and Banorte, Mexico City 2013 (npuł.).
- Villarreal A. M., *The Mexican Economy After the Global Financial Crisis*, Congressional Research Service, Report for Congress, 2010.

<http://stooq.pl>

<http://unctadstat.unctad.org>

<http://www.economia.gob.mx>

<http://www.eia.gov>

Streszczenie

Kryzys gospodarczy początku XXI w. niekorzystnie wpłynął na większość państw o ustroju wolnorynkowym. Meksyk, jako członek Północnoamerykańskiego Porozumienia o Wolnym Handlu o silnych powiązaniach handlowych ze Stanami Zjednoczonymi był szczególnie narażony na transmisję negatywnych impulsów z gospodarki północnego sąsiada. W artykule przedstawiono przegląd literatury oraz własną analizę konsekwencji kryzysu dla gospodarki meksykańskiej.

Summary

MEXICAN ECONOMY IN THE CONTEXT OF CONTEMPORARY FINANCIAL CRISIS

Economic crisis at the beginning of 21st century had an unfavorable impact on all of the free market economies. Mexico, as a member on North American Free Trade Agreement with strong trade ties with United States was particularly exposed to transmission of negative impulses from the economy of its north neighbor. The article presents review of the literature and author's own analysis of the consequences of the crisis for Mexican economy.